

แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองและการอยู่ร่วมกัน
อย่างหลากหลายในโรงเรียนพหุวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย
Learning Management Approaches for Promoting Citizenship and
Inclusive Coexistence in Multicultural Schools in Chiang Rai Province

กฤติภัทร สระทองขุน*¹

Kittiphath Srathongchun*¹

*Corresponding Author, email: kittiphath_sra@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองและการอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลายในโรงเรียนพหุวัฒนธรรมเป็นภารกิจสำคัญของการศึกษาไทย โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงรายซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวิถีชีวิต งานวิจัยนี้นำเสนอแนวทางหลัก 5 ประการ ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตรย่อยและกิจกรรมที่สะท้อนความหลากหลาย โดยเชื่อมโยงกับภูมิปัญญา เรื่องเล่า และประเพณีท้องถิ่นเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ 2) การเรียนรู้จากชุมชน ผ่านการลงพื้นที่ ศึกษาชีวิตจริง และแลกเปลี่ยนกับผู้นำหรือศูนย์วัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม 3) การสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ที่เปิดโอกาสให้ถกเถียงและแลกเปลี่ยนอย่างปราศจากอคติ 4) การใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายและไม่เหมารวมอัตลักษณ์ ทั้งภาษา ภาพ และเสียง ที่สะท้อนความแตกต่างและเหมาะสมกับช่วงวัย และ 5) การอบรมครูให้เข้าใจความหลากหลาย เพื่อจัดการเรียนรู้ที่ครอบคลุมและไม่ตัดสินผู้เรียนจากพื้นเพ แนวทางเหล่านี้ต้องสอดคล้องกับพัฒนาการตามช่วงวัย ตั้งแต่การสร้างทักษะพื้นฐานด้านภาษาในระดับประถมศึกษา การบูรณาการสิทธิมนุษยชนในระดับมัธยมศึกษา ไปจนถึงการพัฒนาทักษะเชิงวิพากษ์และการออกแบบโครงการเพื่อสังคมในระดับมัธยมศึกษา การดำเนินการเชิงบูรณาการเช่นนี้ไม่เพียงช่วยให้โรงเรียนพหุวัฒนธรรมเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่เท่าเทียมและครอบคลุม แต่ยังปูรากฐานสู่การสร้างพลเมืองที่มีวิจรรณญาณ เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ความเป็นพลเมือง, โรงเรียนพหุวัฒนธรรม, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม, จังหวัดเชียงราย

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, วิชาโทการศึกษาสังคมศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹ Bachelor of Arts student in History, Minor in Social Studies Education, Faculty of Humanities, Chiang Mai University

Abstract

Learning management to promote citizenship and coexistence in multicultural schools is a crucial mission of Thai education, particularly in Chiang Rai Province, where ethnic religious linguistic and cultural diversity is highly pronounced. This study proposes five key approaches: 1) developing localized curricula and activities that reflect diversity by integrating indigenous knowledge folklore and local traditions to foster pride in cultural identity 2) community-based learning which involves fieldwork real-life studies and exchanges with community leaders or cultural centers to enhance cross-cultural understanding 3) creating safe spaces for student expression, where learners can engage in open discussions and dialogues free from prejudice or discrimination 4) using diverse and non-stereotypical learning media including languages, images, and sounds that represent cultural differences appropriately across age levels, and 5) teacher training for diversity awareness enabling teachers to design inclusive learning experiences without judging students based on their backgrounds. These approaches should align with students' developmental stages from building basic language and communication skills at the primary level integrating human rights education at the lower secondary level to fostering critical thinking and social project design at the upper secondary level. Such an integrated framework not only transforms multicultural schools into inclusive and equitable learning spaces but also lays the foundation for cultivating citizens with critical awareness, respect for human dignity, and the capacity to coexist peacefully in a multicultural society.

Keywords: Citizenship, Multicultural School, Cultural Diversity, Chiang Rai Province

บทนำ

จังหวัดเชียงรายตั้งอยู่บริเวณชายแดนภาคเหนือของประเทศไทย มีความโดดเด่นด้านความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวิถีชีวิต เนื่องจากมีพื้นที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้าน จึงกลายเป็นศูนย์รวมของชุมชนชนเผ่าและกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมเฉพาะตัวแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นไทใหญ่ ม้ง อาข่า เย้า ลาหู่ ลีซู ไทลื้อ หรือจีนฮ่อ ซึ่งต่างก็มีภาษา ประเพณี และความเชื่อของตนเองที่ยังคงดำรงอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน ความหลากหลายนี้สะท้อนชัดเจนในบริบทของโรงเรียนที่ทำหน้าที่บ่มเพาะการเรียนรู้ของเยาวชนจากภูมิหลังที่ต่างกัน โรงเรียนพหุวัฒนธรรมในเชียงรายจึงจำเป็นต้องออกแบบการจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงความแตกต่างด้านภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับภาษาแม่ของนักเรียนที่ไม่ใช่ภาษาไทย หรือการจัดกิจกรรม

ทางศาสนาที่เคารพต่อความหลากหลายทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม และความเชื่อพื้นถิ่น อีกทั้งวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การเกษตร การทอผ้า และงานหัตถกรรม ก็ถูกนำมาบูรณาการกับการเรียนการสอน ทำให้โรงเรียนไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ตามหลักสูตรกลาง แต่ยังเป็นเวทีในการดำรงอัตลักษณ์ เสริมสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้า และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ในสังคมร่วมสมัยที่เต็มไปด้วยความแตกต่างทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา และวิถีชีวิต แนวคิดเรื่องความเป็นพลเมือง ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในฐานะกรอบความคิดเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ความเป็นพลเมืองมิได้จำกัดเฉพาะสถานะทางกฎหมาย แต่ยังครอบคลุมถึงสิทธิเสรีภาพ และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลในฐานะสมาชิกของสังคม โดยเน้นการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการรับฟังเสียงของทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์และกลุ่มเปราะบางที่มักถูกมองข้าม Turner (1990) ชี้ให้เห็นว่า ความเป็นพลเมืองเป็นโครงสร้างทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของสังคม และควรให้ความสำคัญกับพลเมืองเชิงสังคม ที่เน้นสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรและสวัสดิการขั้นพื้นฐาน ขณะเดียวกัน Dobson (2003) ได้ขยายกรอบความเป็นพลเมืองไปสู่มิติสิ่งแวดล้อม โดยเน้นความรับผิดชอบต่อโลกและคนรุ่นหลัง แสดงให้เห็นว่าความเป็นพลเมืองในโลกยุคใหม่ต้องก้าวข้ามกรอบรัฐชาติ สู่การตระหนักถึงสิทธิความเท่าเทียม และบทบาทของทุกกลุ่มในการสร้างสังคมที่ยั่งยืนและเป็นธรรม

อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมของไทยยังคงเผชิญความท้าทายหลายประการ หนึ่งในปัญหาสำคัญคือการแบ่งแยกและการเหมารวมทางวัฒนธรรม ที่ทำให้ผู้เรียนจากกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา หรือวัฒนธรรมที่แตกต่างถูกมองด้วยอคติและไม่ได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียม อีกทั้งระบบการศึกษายังขาดพื้นที่ให้ชนกลุ่มน้อยสะท้อนอัตลักษณ์และภูมิปัญญาของตนได้อย่างเสรี เนื้อหาในหลักสูตรและหนังสือเรียนส่วนใหญ่ยังคงเน้นวัฒนธรรมกระแสหลัก ขณะที่ครูจำนวนไม่น้อยยังคงใช้วิธีการสอนแบบบรรยายและอิงตำราโดยไม่เชื่อมโยงกับบริบทของผู้เรียน นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรงบประมาณ และการพัฒนาครู ส่งผลให้การเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมยังไม่สามารถสร้างประสบการณ์ที่ครอบคลุมและเท่าเทียมได้อย่างแท้จริง (จิระเดช นุกุลโรจน์, สุรวิทย์ จันทพงษ์, และ กิตติกรณ นพอุดมพันธุ์, 2567; วสันต์ อัครวิริยะกุล, 2555; พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, คงสุษฎ์ แพงทรัพย์, และ พูนศักดิ์ กมล, 2562)

ความท้าทายเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการปฏิรูประบบการศึกษาให้สามารถรองรับและส่งเสริมความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวิถีชีวิต เพื่อสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืน ในมิติสากล แนวคิด Inclusive and Equitable Education เน้นการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม โดยไม่ถูกกีดกันจากความแตกต่างด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา เพศ เพศวิถี หรือภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคม การสร้างระบบการศึกษาที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังจึงต้องมุ่งลดอุปสรรคเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมที่กีดกันผู้เรียน พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ด้านนโยบายและการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมและบรรลุผลสำเร็จทางการศึกษาอย่างแท้จริง (Ainscow & Viola, 2024) แนวคิดนี้

สอดคล้องกับ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ข้อ 4 (SDG 4: Quality Education) ที่มุ่งสร้างหลักประกันว่าทุกคน จะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ครอบคลุม เท่าเทียม และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเน้นความสำคัญของการเข้าถึง ความเสมอภาค คุณภาพ ประสิทธิภาพ และความสอดคล้องกับบริบทสังคม (มานะ สิ้นธุรงษานนท์, นัฐยา บุญกองแสน, และ กชกร หวังเติมกลาง, 2566)

การบูรณาการแนวคิดดังกล่าวเข้ากับการพัฒนาหลักสูตรย่อย กิจกรรมการเรียนรู้จากชุมชน การใช้สื่อ ที่สะท้อนความหลากหลาย ตลอดจนการอบรมครูให้เข้าใจผู้เรียนจากต่างพื้นเพ จะช่วยให้โรงเรียนพหุวัฒนธรรม เช่น ในจังหวัดเชียงราย สามารถพัฒนาเป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่เท่าเทียม ครอบคลุม และสอดคล้องกับมาตรฐานสากล ทั้งยังเป็นการปูรากฐานสู่การสร้างพลเมืองที่มีวิจรรย์ญาณ เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และอยู่ร่วมกันอย่าง สันติในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดความเป็นพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรม

ในศตวรรษที่ 21 การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองได้ขยายความหมายให้กว้างและลึกซึ้งกว่าการสอนเรื่อง สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย หากแต่ครอบคลุมถึงการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมือง อย่างมีคุณภาพ มีความรับผิดชอบ และเปิดกว้างต่อความแตกต่าง (Kerr, 1999) แนวคิดพลเมืองเชิงวิพากษ์ เน้นให้ผู้เรียนตั้งคำถามต่ออำนาจและโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรม พร้อมปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองและการเคลื่อนไหวเพื่อความเป็นธรรม (Saltmarsh, 1996; DeJaeghere, 2009) ส่วนแนวคิดพลเมืองประชาธิปไตย ให้ความสำคัญกับทักษะการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย เช่น การอภิปราย การรับฟังความคิดเห็น ที่แตกต่าง และการเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ซึ่งเป็นหัวใจของการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย (Kymlicka & Norman, 2000; Myers, 2016) ขณะเดียวกัน แนวคิดพลเมืองโลกได้ขยายกรอบการเรียนรู้ ไปสู่มิติระดับสากล มุ่งให้เยาวชนตระหนักถึงความเชื่อมโยงของตนเองกับสังคมโลกและปัญหาร่วมสมัย เช่น ความเหลื่อมล้ำ ภาวะโลกร้อน และสิทธิมนุษยชน พร้อมทั้งปลูกฝังความรับผิดชอบต่อการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน (Myers, 2016; Gaudelli & Heilman, 2009) นอกจากนี้ แนวคิดพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรมยังเน้นการสร้าง ความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม การยอมรับความแตกต่าง และการพัฒนาอัตลักษณ์ร่วมเพื่อสร้างสังคมที่เป็นหนึ่ง เดียวโดยไม่ละทิ้งความหลากหลาย (Kymlicka, 2003; อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง, 2564) จะเห็นได้ว่าแนวคิดทั้ง 4 ประการนี้ล้วนเป็นแกนกลางที่สำคัญในการออกแบบการศึกษาในโลกที่เต็มไปด้วยความพลวัตและซับซ้อน

ในอีกด้านหนึ่ง แนวคิดเรื่องความหลากหลายและการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมตั้งอยู่บน การยอมรับว่าผู้คนแตกต่างกันทั้งในด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวิถีชีวิต ความแตกต่างเหล่านี้ไม่ใช่อุปสรรค แต่เป็นทุนทางสังคมที่ควรนำมาเรียนรู้และสร้างคุณค่า การศึกษาพหุวัฒนธรรมจึงไม่ใช่เพียงการเรียนรู้ วัฒนธรรมที่แตกต่าง แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างทัศนคติและพฤติกรรมที่เปิดกว้างต่อความหลากหลาย Nurhakim, Harsing, Ruswandi, และ Erihadiana (2025) เสนอว่าการศึกษาพหุวัฒนธรรมควรถูกออกแบบอย่าง เป็นระบบเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ที่เท่าเทียมแก่ผู้เรียนทุกคน โดยมุ่งพัฒนาให้เกิดความเข้าใจ ความเคารพ และการปฏิบัติที่ไม่เลือกปฏิบัติ อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับการสร้างความยุติธรรมทางสังคมผ่านการเน้นสิทธิมนุษยชน

ความเสมอภาค และการแบ่งปันอำนาจ ขณะเดียวกัน Tepsing, Laeheem และ Komontree (2025) เน้นว่า ปัจจัยอย่างศาสนา ความสัมพันธ์กับเพื่อน ครู และครอบครัว รวมถึงทัศนคติต่อความแตกต่าง ล้วนมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมพฤติกรรมที่ยอมรับความหลากหลาย โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความหลากหลายเข้มข้น โรงเรียนจึงเป็นเวทีสำคัญในการพัฒนาความเข้าใจผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรม การเรียนการสอนที่สะท้อนความหลากหลาย และการเป็นแบบอย่างของครูในการเคารพความแตกต่าง

สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม ควรเน้นทั้งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การเรียนรู้จากบริบทจริง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการใช้กรณีศึกษาในห้องเรียน การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสามารถทำได้ผ่านกิจกรรมที่ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และประชาธิปไตย เช่น การใช้ศิลปะเป็นสื่อเพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์สำหรับการแสดงออกของผู้เรียน ส่วนการเรียนรู้จากบริบทจริงช่วยเชื่อมโยงเนื้อหาบทชีวิตรจริง เช่น การวิเคราะห์ผลกระทบของพลังงานทดแทนต่อชุมชน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ตั้งคำถาม ร่วมสร้างความรู้ และกำหนดทิศทางการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งช่วยพัฒนาทั้งทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเคารพ ขณะที่การใช้กรณีศึกษาในห้องเรียนช่วยให้ผู้เรียนสัมผัสปรากฏการณ์จริงของชุมชน ผ่านการสังเกต วิเคราะห์ และสะท้อนคิด อันนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีความหมายและเชื่อมโยงกับชีวิต (Holguin-Alvarez, Ledesma-Pérez, Montañez-Huancaya & Cruz-Montero, 2020; Sastresa, Usón, Bribián & Scarpellini, 2010; Farías & Pontones, 2018) การบูรณาการแนวทางทั้งสี่นี้จึงกลายเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะทางสังคม และคุณธรรม ภายใต้อิทธิพลที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและซับซ้อน

ดังนั้น แนวคิดความเป็นพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรมไม่เพียงเป็นเป้าหมายของการศึกษา แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างสังคมที่เท่าเทียม เป็นธรรม และเคารพในความแตกต่าง การพัฒนาพลเมืองในศตวรรษที่ 21 จึงต้องก้าวข้ามกรอบการเรียนการสอนเชิงกฎหมาย ไปสู่การปลูกฝังจิตสำนึกเชิงวิพากษ์ ความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการสร้างอัตลักษณ์ร่วมท่ามกลางความหลากหลาย โรงเรียนในฐานะสถาบันการเรียนรู้จึงมีบทบาทสำคัญในการออกแบบสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และการเชื่อมโยงกับชุมชน เพื่อหล่อหลอมเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีวิจรรณญาณ รับผิดชอบ และสามารถอยู่ร่วมกันในโลกที่ซับซ้อนได้อย่างสันติและยั่งยืน

บริบทของโรงเรียนพหุวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงรายตั้งอยู่ทางเหนือสุดของประเทศไทย ติดกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ลักษณะภูมิประเทศประกอบด้วยที่ราบและภูเขาสลับซับซ้อนมีแม่น้ำสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำกก แม่น้ำโขง และแม่น้ำลาว ซึ่งเอื้อต่อการตั้งถิ่นฐาน การเกษตร และการคมนาคม เชียงรายยังทำหน้าที่เป็นด่านหน้าทางเศรษฐกิจและความมั่นคง โดยเฉพาะในยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 และช่วงสงครามเย็น ก่อนจะได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วภายใต้นโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” ในทศวรรษ 2530 ที่ส่งผลให้โครงสร้างพื้นฐาน การท่องเที่ยว และการค้าเสรีชายแดนเติบโตอย่างก้าวกระโดด (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงราย, 2567; สถาบันวิจัยและพัฒนา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ม.ป.ป.) ด้านประชากร เชียงรายมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มากกว่า 30 กลุ่ม ทั้งในพื้นที่ราบและพื้นที่สูง เช่น ลัวะ อาข่า ลีซอ มูเซอดำ กะเหรี่ยง เย้า ไทลื้อ ยอง และจีนฮ่อ แต่ละกลุ่มมีภาษา ศาสนา และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ส่งผลให้เชียงรายเป็นหนึ่งในพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดของไทย ความหลากหลายนี้ไม่เพียงสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็นทุนทางสังคมที่สามารถพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (พลเดช ปิ่นประทีป, 2566)

โรงเรียนพหุวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงรายสะท้อนความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนาอย่างชัดเจน โดยมีนักเรียนจากหลายกลุ่ม เช่น อาข่า ม้ง ลาหู่ เย้า ไทใหญ่ รวมถึงผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และความเชื่อดั้งเดิม แม้โรงเรียนเหล่านี้จะมีความพยายามจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน แต่การจัดการเรียนรู้ในเชิงรูปธรรมยังปรากฏไม่เด่นชัด การเรียนการสอนจำนวนมากยังคงดำเนินไปตามกรอบของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่มีข้อจำกัดในการเชื่อมโยงกับบริบทชีวิตจริงและความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้เรียน ดังนั้น แนวทางที่ควรพัฒนาคือการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการอัตลักษณ์ท้องถิ่นและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และภาษาเข้าสู่เนื้อหาและกิจกรรม อาทิ การนำเรื่องเล่า ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และประสบการณ์จริงของชุมชนมาเป็นสื่อการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้า ความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภายใต้หลักความเสมอภาคและความยุติธรรมทางสังคม อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างด้านภาษาและวิถีชีวิตมักถูกละเลย ส่งผลให้นักเรียนบางกลุ่ม เช่น เด็กชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง หรือเด็กไร้สัญชาติ รู้สึกแปลกแยกและขาดแรงจูงใจ ขณะที่กิจกรรมวัฒนธรรมซึ่งโรงเรียนจัดขึ้น เช่น สัปดาห์ชนเผ่าหรืองานประเพณี แม้จะมีคุณค่า แต่ส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในลักษณะการนำเสนอเชิงสัญลักษณ์มากกว่าการเรียนรู้ร่วมกันอย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ ครูจำนวนหนึ่งยังขาดทักษะในการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความหลากหลายและการส่งเสริมความเป็นพลเมืองเชิงวิพากษ์ สถานการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วีระศักดิ์ บุญญดิษฐ์, เรวดี กระโหมวงค์, ทวีศักดิ์ พุฒสุขชี, และเมธี ดิสวัสดิ์ (2568) ที่ชี้ให้เห็นว่า การเรียนการสอนในพื้นที่ปดตานั้นยังคงขาดการเชื่อมโยงกับท้องถิ่น เน้นครูเป็นศูนย์กลาง และไม่เปิดพื้นที่สร้างสรรค์ให้เยาวชนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ซึ่งกลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลเมือง

ความท้าทายอีกประการหนึ่งคือภาษาและการสื่อสาร นักเรียนหลายกลุ่มมีภาษาแม่เป็นภาษาชาติพันธุ์ เมื่อใช้ภาษาไทยเป็นสื่อการเรียนรู้จึงเกิดอุปสรรค โดยเฉพาะในระดับชั้นต้น ทำให้ไม่สามารถเข้าใจบทเรียนได้เต็มที่ ขณะเดียวกัน ความแตกต่างทางวัฒนธรรมยังทำให้เกิดความเข้าใจผิดในห้องเรียน เช่น นักเรียนบางกลุ่มไม่สบตาครูเพราะถือเป็นการให้เกียรติ แต่ครูกลับตีความว่าเป็นการไม่ตั้งใจเรียน สถานการณ์เช่นนี้อาจนำไปสู่การตีตราโดยไม่ตั้งใจ อีกทั้งหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ยังคงสะท้อนวัฒนธรรมกระแสหลัก ทำให้นักเรียนชาติพันธุ์รู้สึกว่าไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตน ส่งผลต่อแรงจูงใจและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ สถานการณ์นี้สะท้อนสิ่งที่ สรายุทธ รัตมี (2568) กล่าวไว้ว่า ระบบการศึกษาไทยยังคงยึดแนวทางแบบเอกภาพไม่ตอบสนองต่อความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม

ดังนั้น บริบทของโรงเรียนพหุวัฒนธรรมในเชียงรายชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อนของการศึกษาไทย ในการรองรับความหลากหลาย แม้พื้นที่จะมีทุนทางวัฒนธรรมสูง แต่หากกระบวนการเรียนรู้ยังดำเนินไปในกรอบที่เน้นความเป็นเอกภาพและไม่คำนึงถึงบริบทผู้เรียน ความหลากหลายก็อาจกลายเป็นอุปสรรคแทนที่จะเป็นโอกาส การออกแบบการศึกษาในพื้นที่จึงควรมุ่งสร้างความอ่อนไหวทางวัฒนธรรม พัฒนาหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน และส่งเสริมบทบาทของครูให้เป็นผู้เชื่อมโยงความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม ทั้งนี้ A. I. B. Jamil และ E. Firmansyah (2025) ชี้ให้เห็นว่า การอยู่ร่วมกันของกลุ่มที่แตกต่างจำเป็นต้องอาศัยความเคารพซึ่งกันและกัน และการสร้างพื้นที่ปลอดภัยเพื่อการสนทนาและความเข้าใจร่วมกัน เช่น การสนทนา ระหว่างศาสนาและการสร้างเอกภาพผ่านการยอมรับความหลากหลาย ประเด็นเหล่านี้สอดคล้องกับ แนวคิดการศึกษาพหุวัฒนธรรมที่มุ่งสร้างพลเมืองที่มีสำนึกแห่งความเคารพในความแตกต่าง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เนื้อหา ทักษะ และพฤติกรรม โดยโรงเรียน ครู ครอบครัว และชุมชน ล้วนเป็นกลไกสำคัญในการหล่อหลอมสังคมที่เป็นธรรม ยอมรับความแตกต่าง และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองและการอยู่ร่วมกัน

ในการเปลี่ยนผ่านของสังคมไทยเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิต แนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการรู้สิทธิและหน้าที่ของตน หากยังหมายรวมถึงความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเข้าใจ เคารพ และเห็นคุณค่าในความแตกต่างด้วย วิจารณ์ญาน การพัฒนาการศึกษาไทยจึงจำเป็นต้องปรับหลักสูตรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยบูรณาการเนื้อหาที่ส่งเสริมพลเมืองเชิงวิพากษ์ พลเมืองประชาธิปไตย และพลเมืองโลก พร้อมทั้งเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรมทางสังคมอย่างเป็นระบบ

ในด้านการจัดการเรียนรู้ โรงเรียนพหุวัฒนธรรมจังหวัดเชียงรายควรมุ่งเน้นกระบวนการที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมจริง ผ่านการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง การแลกเปลี่ยนข้ามวัฒนธรรม และการฝึกคิดอย่างมีวิจารณ์ญาน สื่อการเรียนรู้ควรสะท้อนบริบทความหลากหลายของท้องถิ่น เช่น เรื่องเล่า ภูมิปัญญาชาติพันธุ์ และศาสนาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ร่วม การวัดและประเมินผลไม่ควรดูเพียงแค่ความรู้ในตำรา แต่ต้องครอบคลุมถึงความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และการปฏิบัติเพื่อสังคม

ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้ควรสอดคล้องกับช่วงวัยและระดับชั้นของผู้เรียน เช่น ในระดับประถมศึกษา อาจมุ่งพัฒนาทักษะพื้นฐานด้านภาษาและการสื่อสาร ผ่านกิจกรรมเล่านิทาน ภาพประกอบ หรือการละเล่นที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น ขณะที่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นสามารถเน้นความลุ่มลึกของเนื้อหาและการบูรณาการข้ามวิชา เช่น การวิเคราะห์ประเด็นสิทธิมนุษยชนในวิชาสังคมศึกษา หรือการทำโครงงานชุมชนที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ส่วนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอาจมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะเชิงวิพากษ์

การอภิปราย และการออกแบบโครงการเพื่อสังคม ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยให้การเรียนรู้มีความเหมาะสมกับวัย และสามารถเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ สิ่งแวดล้อมของโรงเรียนควรถูกออกแบบให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนจากทุกกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เสริมสร้างความเข้าใจ และการเคารพซึ่งกันและกัน โรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมเยาวชนให้เติบโตเป็นผู้มีจิตสาธารณะ เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และสามารถแสดงออกทางความคิดอย่างสร้างสรรค์ภายใต้กติกาของสังคมประชาธิปไตย

1. การพัฒนาหลักสูตรย่อยหรือกิจกรรมที่สะท้อนความหลากหลาย

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนพหุวัฒนธรรมจังหวัดเชียงรายถือเป็นแนวทางสำคัญในการสะท้อนอัตลักษณ์และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมของผู้เรียน หลักสูตรควรถูกออกแบบโดยเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ เช่น เรื่องเล่า ตำนาน พิธีกรรม การทอผ้า การทำเกษตรแบบดั้งเดิม หรือศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ซึ่งไม่เพียงช่วยสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม แต่ยังทำให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง ขณะเดียวกัน การจัดการเรียนรู้ควรเน้นการเรียนรู้เชิงพื้นที่ โดยให้นักเรียนได้ออกไปสัมผัสชุมชน แหล่งศาสนสถาน หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรม เพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์จริง รวมถึงการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนข้ามวัฒนธรรมผ่านอาหาร ภาษา หรือศิลปะของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ในด้านสื่อการเรียนรู้ ควรพัฒนาสื่อที่สะท้อนบริบทท้องถิ่น เช่น หนังสือเสริม แผนที่ชาติพันธุ์ หรือสื่อดิจิทัลที่บันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงและนำไปใช้ต่อยอดได้ง่าย ส่วนการวัดและประเมินผล ควรเน้นการประเมินทักษะเชิงปฏิบัติและการมีส่วนร่วม เช่น โครงการข้ามวัฒนธรรมหรือแฟ้มสะสมงานที่สะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนในด้านการคิดวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมในสังคม นอกจากนี้ โรงเรียนยังควรสร้างสิ่งแวดล้อมที่เปิดกว้างและปลอดภัยทางวัฒนธรรม เช่น การใช้ป้ายสองภาษา หรือการจัดงานประเพณีที่เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ได้แสดงอัตลักษณ์และมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรม การพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมเช่นนี้ไม่เพียงแต่ตอบโจทย์ด้านการศึกษา แต่ยังสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรมที่มุ่งเสริมสร้างความรู้ จิตสำนึกเชิงวิพากษ์ การมีส่วนร่วมทางสังคม และความเคารพในความแตกต่างเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืน แนวทางนี้สอดคล้องกับ Bakke, Henriksen และ Størdal (2025) ที่เน้นการสร้างพลเมืองซึ่งไม่เพียงรู้สิทธิและหน้าที่ แต่ยังมีจิตสำนึกวิพากษ์ มีส่วนร่วมทางสังคม และเคารพความแตกต่าง

2. การเรียนรู้จากชุมชน

การเรียนรู้จากชุมชนเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมกับชีวิตจริงของผู้คนในท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับบริบทชุมชน เช่น การสำรวจข้อมูล การลงพื้นที่ศึกษา การพูดคุยกับผู้นำ หรือการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ผู้เรียนจึงได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เข้าใจทั้งปัญหาและศักยภาพของชุมชน

ตลอดจนตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะพลเมือง กระบวนการนี้ยังช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย (Chowdhury & Alzarrad, 2025; Okpara, Ekeh & Ezeanolue, 2025)

ในบริบทของโรงเรียนพหุวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา และ วัฒนธรรม การนำการเรียนรู้จากชุมชนมาใช้จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจอัตลักษณ์ของตนเองและผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง ตัวอย่างเช่น การศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มอาข่า ลาหู่ ไทใหญ่ หรือชาวละว้า ผ่านการเยี่ยมชมชุมชน วัด ศูนย์วัฒนธรรม การสัมภาษณ์ผู้นำทางศาสนา หรือการเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น ประสบการณ์เหล่านี้ไม่เพียงเสริมสร้างความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม แต่ยังปลูกฝังการเคารพความแตกต่างและความร่วมมือระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ใน โรงเรียนและชุมชนโดยรอบ ยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้จากชุมชนยังสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดพลเมืองเชิง วิพากษ์ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนตั้งคำถามต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำหรือการเลือกปฏิบัติในสังคม และร่วมกัน คิดหาแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน สิ่งนี้ทำให้นักเรียนไม่เพียงเป็นผู้เรียนรู้ แต่ยังเติบโตเป็นพลเมืองที่มี คุณภาพ เคารพในความหลากหลาย และมีความรับผิดชอบต่องานพหุวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

3. การสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น

การสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น หมายถึงการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อ ต่อการเปิดเผยความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์ของผู้เรียนอย่างอิสระ โดยปราศจากความกลัวว่าจะ ถูกตัดสิน ล้อเลียน หรือเลือกปฏิบัติ พื้นที่เช่นนี้ไม่เพียงหมายถึงสถานที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังครอบคลุม ถึงมิติทางจิตใจและวาทกรรมที่สร้างความมั่นคง เคารพ และให้คุณค่ากับความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นชาติ พันธุ์ ศาสนา ภาษา เพศ หรือความเชื่อ การมีพื้นที่ปลอดภัยช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึก การแลกเปลี่ยนที่มี ความหมาย และการพัฒนาแนวคิดเชิงวิพากษ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเรียนรู้เรื่องที่ซับซ้อนหรือมีความอ่อนไหว เช่น สิทธิมนุษยชน ความไม่เท่าเทียม หรือการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม (Trowell, 2025)

สำหรับโรงเรียนพหุวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีนักเรียนจากหลายกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนา การสร้างพื้นที่ปลอดภัยจึงมีความสำคัญต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นักเรียน จะได้เรียนรู้ที่จะเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง ฝึกการฟังอย่างลึกซึ้ง และกล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์โดยไม่ละเมิดผู้อื่น กิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดนี้ ได้แก่ วงสนทนาแบบไม่ตัดสิน เวทีอภิปรายประเด็นสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรื่องเล่าจากประสบการณ์ชีวิต หรือการใช้กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่น แนวทางดังกล่าว ไม่เพียงช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น แต่ยังปลูกฝังจิตสาธารณะและความสามารถในการอยู่ ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ท่ามกลางความหลากหลายได้อย่างยั่งยืน

4. การใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย

การใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งภาษา ภาพ และเสียงที่ไม่เหมารวมอัตลักษณ์ หมายถึง การออกแบบและเลือกใช้สื่อที่สะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา เพศ และวิถีชีวิตของ ผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยหลีกเลี่ยงการนำเสนอภาพลักษณ์ตายตัวหรือการเหมารวมกลุ่มชาติพันธุ์ใดกลุ่มหนึ่ง

ว่าเหมือนกันทั้งหมด (Kim, Kang & Borowiec, 2025; Rahmawati, Aka & Mukmin, 2025) สื่อที่หลากหลาย เช่นนี้จะช่วยให้ผู้เรียนจากวัฒนธรรมต่าง ๆ เห็นคุณค่าและอัตลักษณ์ของตนเองภายในห้องเรียน ไม่รู้สึกถูกกีดกันหรือถูกลดทอนความหมายลงภายใต้กรอบของวัฒนธรรมกระแสหลัก ตัวอย่างเช่น การใช้ภาษาท้องถิ่นหรือภาษาชาติพันธุ์ในการสอน การเลือกภาพหรือเสียงที่สะท้อนความหลากหลายของรูปลักษณ์การแต่งกาย และเสียงจากชุมชนจริง ซึ่งช่วยให้การเรียนรู้มีความเชื่อมโยงกับชีวิตผู้เรียนและสร้างความหมายทางสังคมมากยิ่งขึ้น

ในบริบทของโรงเรียนพหุวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย การใช้สื่อที่สะท้อนความหลากหลายทางอัตลักษณ์จะช่วยส่งเสริมความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างนักเรียนจากหลากหลายชาติพันธุ์ และกระตุ้นให้เกิดการเคารพในความแตกต่างผ่านการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมร่วมกัน ทั้งนี้การเลือกใช้สื่อควรพิจารณาให้เหมาะสมกับช่วงวัยหรือระดับชั้น เช่น ในระดับประถมศึกษา อาจใช้สื่อที่เป็นนิทานภาพ เพลงพื้นบ้าน หรือการ์ตูนที่สะท้อนความหลากหลาย ส่วนในระดับมัธยมศึกษา อาจใช้สารคดี บทสัมภาษณ์ หรือสื่อดิจิทัลที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้วิเคราะห์และวิพากษ์ประเด็นทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง แนวทางนี้ไม่เพียงช่วยพัฒนาความรู้เท่าทันสื่อและทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ แต่ยังปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่เห็นคุณค่าของผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างสันติและยั่งยืน

5. การอบรมครูเพื่อให้เข้าใจความหลากหลาย และจัดการเรียนรู้ที่ไม่ตัดสินผู้เรียนจากพื้นเพ

การอบรมครูเพื่อสร้างความเข้าใจในความหลากหลายและจัดการเรียนรู้โดยไม่ตัดสินผู้เรียนตามพื้นเพ เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพครูให้ตระหนักถึงความแตกต่างด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา เพศ วัฒนธรรม และบริบททางสังคมของผู้เรียนอย่างรอบด้าน พร้อมทั้งปลูกฝังทัศนคติที่เปิดกว้าง ไม่ตีตราหรือจำกัดผู้เรียนด้วยภูมิหลังส่วนบุคคล การอบรมในลักษณะนี้จะช่วยให้ครูสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่ครอบคลุมและเท่าเทียม โดยคำนึงถึงอัตลักษณ์เฉพาะของผู้เรียน และสร้างบรรยากาศการศึกษาอันปลอดภัย ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็น ตั้งคำถาม และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่หลากหลายอย่างสร้างสรรค์ (Gogoi, Taye & Handique, 2025; Halder, Parmar, Pal, Shweta, Maan & Bika, 2025)

สำหรับโรงเรียนพหุวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย การอบรมครูด้านความหลากหลายถือเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ครูที่เข้าใจพื้นฐานชีวิตของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ลาหู่ ไทใหญ่ หรือเด็กไร้สัญชาติ ย่อมสามารถปรับการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับประสบการณ์จริงของนักเรียน ส่งเสริมความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม และลดอคติในห้องเรียน นอกจากนี้ ครูยังมีบทบาทในฐานะผู้อำนวยความสะดวก ที่สร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กระตุ้นการคิดวิเคราะห์ การสื่อสารบนฐานความเคารพ และการเรียนรู้เพื่อความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะสำคัญของการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

ดังนั้น แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่นำเสนอในบทความนี้สามารถประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองและการอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลายในจังหวัดเชียงรายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในโรงเรียน

พหุวัฒนธรรมซึ่งประกอบด้วยผู้เรียนจากหลากหลายชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม กระบวนการเหล่านี้มุ่งเน้นการสร้างการเรียนรู้ที่เคารพความแตกต่าง ส่งเสริมจิตสำนึกพลเมือง และเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การพัฒนาหลักสูตรย่อยและกิจกรรมที่สะท้อนความหลากหลายช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้จากอัตลักษณ์ของตนเองและผู้อื่นอย่างเท่าเทียม ขณะเดียวกัน การเรียนรู้จากชุมชนเปิดโอกาสให้นักเรียนสัมผัสชีวิตจริงของผู้อื่นในท้องถิ่น เกิดความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม และตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะสมาชิกของสังคมที่มีความหลากหลาย

การสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการแสดงความคิดเห็นยังเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนกล้าแสดงออก เคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง และเรียนรู้ร่วมกันภายใต้บรรยากาศที่ปราศจากอคติหรือการเลือกปฏิบัติ นอกจากนี้ การใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายและสะท้อนอัตลักษณ์อย่างรอบด้าน ช่วยลดการตอกย้ำภาพจำที่เป็นอคติ เปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนจากทุกกลุ่มรู้สึกเป็นเจ้าของในห้องเรียน และที่สำคัญ การอบรมครูให้เข้าใจความหลากหลายและจัดการเรียนรู้โดยไม่ตัดสินผู้เรียนจากพื้นเพ ถือเป็นกลไกหลักในการเปลี่ยนผ่านโรงเรียนสู่พื้นที่แห่งการเรียนรู้เพื่อความเสมอภาคและความยุติธรรมทางสังคม

บทสรุป

การพัฒนาการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองและการอยู่ร่วมกันในโรงเรียนพหุวัฒนธรรม จังหวัดเชียงราย จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบในหลายมิติที่เกี่ยวพันกัน ทั้งการเตรียมครูผู้สอน การเตรียมหลักสูตร การเตรียมผู้เรียนตามช่วงวัย และการจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ ครูควรได้รับการอบรมให้เข้าใจความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวิถีชีวิตของผู้เรียน พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม การคิดเชิงวิพากษ์ และการสื่อสารด้วยความเคารพ ขณะเดียวกัน หลักสูตรควรถูกออกแบบให้เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่า ภาษาแม่ หรือ ศิลปะพื้นบ้าน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าและส่งเสริมความเข้าใจในความแตกต่าง ด้านผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ควรสอดคล้องกับพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย ระดับประถมศึกษาควรเน้นการสร้างทักษะพื้นฐานด้านภาษาและการสื่อสารผ่านกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมุ่งเน้นการบูรณาการเนื้อหาสังคมและสิทธิมนุษยชนผ่านการอภิปรายและโครงการชุมชน ส่วนมัธยมศึกษาตอนปลายควรพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การออกแบบโครงการเพื่อสังคม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ นอกจากนี้ สิ่งแวดล้อมของโรงเรียนควรเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างเท่าเทียมและปลอดภัยทางวัฒนธรรม เช่น การใช้ป้ายสองภาษา การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มชาติพันธุ์มีส่วนร่วม และการสร้างพื้นที่สนทนาที่ปราศจากการตัดสินหรืออคติ การบูรณาการทั้ง 4 มิติดังนี้จะช่วยให้โรงเรียนพหุวัฒนธรรมก้าวสู่การเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่เท่าเทียม ครอบคลุม และยั่งยืน พร้อมวางรากฐานในการสร้างพลเมืองที่มีวิจรรณญาณ เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- จิระเดช นุกุลโรจน์, สุรรัตน์ จันทพงษ์, และ กิตติกรณ์ นพอดมพันธ์. (2567). การศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้พัฒนาธรรมของครูนาฏศิลป์ในเขตพื้นที่ภาคใต้. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*, 14(2), 284-300. สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/npuj/article/view/276996>
- พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมโม, คงสฤษฏ์ แพงทรัพย์, และ พูนศักดิ์ กมล. (2562). การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพัฒนาธรรมในประเทศไทย กรณีศึกษาสังคมพัฒนาธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 6(2), 46-59. สืบค้นจาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JMA/article/view/184052>
- พลเดช ปิ่นประทีป. (2566). *เชียงราย ถิ่นชาติพันธุ์* สืบค้น 14 พฤษภาคม 2568, จาก <https://www.csdi.or.th/2023/09/public-report-33-2566/>
- มานะ สีนุวงษานนท์, นัฐยา บุญกองแสน, และ กชกร หวังเติมกลาง. (2566). การศึกษากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs). *วารสารมนุษยศาสตร์*, 5(6), 527-544. สืบค้นจาก <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JMCR/article/view/3355>
- วีระศักดิ์ บุญญดิษฐ์, เรวดี กระโหมวงค์, ทวีศักดิ์ พุ่มสุขชี, และ เมธิ ดิษฐ์ดี. (2568). รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองของเยาวชนในจังหวัดปัตตานี. *วารสารการจัดการองค์กรและพัฒนาสังคม*, 5(1), 137-152. สืบค้นจาก <https://so17.tci-thaijo.org/index.php/JOMSD/article/view/1118>
- วสันต์ อัครวิริยะกุล. (2555). *แนวคิด รูปแบบและวิธีการบริหารจัดการสถานศึกษา ภายใต้บริบทความหลากหลายทางวัฒนธรรม* (การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สืบค้นจาก <https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:117731>
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงราย. (2567). *รายงานสถานการณ์ทางสังคม จังหวัดเชียงราย ประจำปี 2567* สืบค้น 14 พฤษภาคม 2568, จาก <https://chiangrai-m-society.go.th/รายงานสถานการณ์ทางสังคม-2/>
- สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย. (ม.ป.ป.). *ข้อมูลเบื้องต้นภาพรวมของเมือง เชียงราย* สืบค้น 14 พฤษภาคม 2568, จาก <https://riss.rmuts.ac.th/upload/doc/202410/bGTrRFzq1QDL38tZxAM0/bGTrRFzq1QDL38tZxAM0.pdf>
- สรายุทธ รัชมี. (2568). กระบวนทัศน์ใหม่ในการส่งเสริมความตระหนักรู้ต่อความหลากหลายทางชาติพันธุ์สำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21. *วารสารพัฒนศาสตร์*, 8(1), 95-121. สืบค้นจาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/gvc-tu/article/view/278455>

- อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง. (2564). ชุดความรู้ทางวัฒนธรรมกับการเป็นพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรม. *วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์*, 44(1), 129–163. สืบค้นจาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/socialresearchjournal/article/view/255662>
- Ainscow, M., & Viola, M. (2024). Developing inclusive and equitable education systems: Some lessons from Uruguay. *International Journal of Inclusive Education*, 28(14), 3568–3584. <https://doi.org/10.1080/13603116.2023.2279556>
- Bakke, I. B., Henriksen, B. S., & Størdal, S. (2025). Operationalisation of the UN Sustainable Development Goals in the teaching of “non-green” subjects in higher education: A case study from a Norwegian university. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 1–24. <https://doi.org/10.1080/00313831.2025.2472252>
- Chowdhury, S., & Alzarrad, A. (2025). Advancing community-based education: Strategies, challenges, and future directions for scaling impact in higher education. *Trends in Higher Education*, 4(2), 21. <https://doi.org/10.3390/higheredu4020021>
- DeJaeghere, J. G. (2009). Educación ciudadana crítica para una sociedad multicultural. *Revista Interamericana de Educación para la Democracia*, 2(2), 225–240. Retrieved May 14, 2025, from https://scholarworks.iu.edu/journals/index.php/ried/article/view/159?utm_source=chatgpt.com
- Dobson, A. (2003). *Citizenship and the environment*. Oxford, UK: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0199258449.001.0001>
- Farias, M. M., & Pontones, M. D. (2018). Student beliefs: Thought as a mean to improve human coexistence. *Sociology and Anthropology*, 6(1), 107–115. <https://doi.org/10.13189/sa.2018.060110>
- Gaudelli, W., & Heilman, E. (2009). Reconceptualizing geography as democratic global citizenship education. *Teachers College Record: The Voice of Scholarship in Education*, 111(11), 2647–2677. <https://doi.org/10.1177/016146810911101104>
- Gogoi, D. J., Taye, H. P., & Handique, A. K. (2025). Non-directive teaching: Integrating culture and context in the 21st century classroom. *International Journal of Social Science Research (IJSSR)*, 2(3), 34–41. <https://doi.org/10.70558/IJSSR.2025.v2.i3.30359>
- Halder, S., Parmar, P., Pal, S., Shweta, M., Maan, M., & Bika, S. L. (2025). Ensuring sustainable development, equity and inclusivity of diverse learners: A systematic review. In R. A. M. Rabie, R. Mehar, R. Datta, S. D. Banerjee, & J. Mete (Eds.), *Mindfulness and social-*

- emotional learning (SEL) in education: Cultivating resilient and compassionate learners* (pp. 135–151). Stockholm, Sweden: Stockholm.
- Holguin-Alvarez, J., Ledesma-Pérez, F., Montañez-Huancaya, A., & Cruz-Montero, J. (2020). Aggressive school communities: Transformation of coexistence through activist education methods. *Problems of Education in the 21st Century*, 78(4), 553–575. <https://doi.org/10.33225/pec/20.78.553>
- Jamil, A. I. B., & Firmansyah, E. (2025). Embracing diversity: Navigating religious identity in multicultural societies. *Online Journal of Research in Islamic Studies*, 12(1), 37-60. <https://doi.org/10.22452/ris.vol12no1.3>
- Kerr, D. (1999). *Citizenship education: An international comparison*. London, UK: Qualifications and Curriculum Authority (QCA), International Review of Curriculum and Assessment Frameworks (INCA).
- Kim, D., Kang, Y., & Borowiec, K. (2025). Unveiling identities: Exploring emotional self-expression and bilingualism through digital storytelling in teacher education. *Asia Pacific Education Review*, 26, 811–826. <https://doi.org/10.1007/s12564-025-10049-y>
- Kymlicka, W. (2003). Multicultural states and intercultural citizens. *Theory and Research in Education*, 1(2), 147-169. <https://doi.org/10.1177/1477878503001002001>
- Kymlicka, W., & Norman, W. (2000). Citizenship in culturally diverse societies: Issues, contexts, concepts. In W. Kymlicka & W. Norman (Eds.), *Citizenship in diverse societies* (pp. 1–42). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Myers, J. P. (2016). Charting a democratic course for global citizenship education: Research directions and current challenges. *Education Policy Analysis Archives*, 24(55), 1-19. <https://doi.org/10.14507/epaa.24.2174>
- Nurhakim, H. Q. A., Harsing, H., Ruswandi, U., & Erihadiana, M. (2025). Basic concepts and background of multicultural education. *Jurnal Pendidikan Islam*, 15(1), 78-88. <https://doi.org/10.38073/jpi.v15i1.2624>
- Okpara, G. C., Ekeh, G., & Ezeanolue, A. O. (2025). Rethinking education in Nigeria: Applying ubuntu philosophy for community-based learning and social responsibility. *Journal of Arts, Religion, Philosophy and Cultural Studies*, 1(1), 26-31.
- Rahmawati, N. A. N., Aka, K. A., & Mukmin, B. A. (2025). Development of escape room game-based interactive learning media to improve Grade 3 students' understanding of

- environmental materials. *Advances In Social Humanities Research*, 3(6), 446-461.
<https://doi.org/10.46799/adv.v3i6.446>
- Saltmarsh, J. (1996). Education for critical citizenship: John Dewey's contribution to the pedagogy of community. *Michigan Journal of Community Service Learning*, 3, 13-21.
<http://hdl.handle.net/2027/spo.3239521.0003.102>
- Sastresa, E. L., Usón, A. A., Bribián, I. Z., & Scarpellini, S. (2010). Local impact of renewables on employment: Assessment methodology and case study. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 14(2), 679-690. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2009.10.017>
- Tepsing, P., Laeheem, K., & Komontree, B. (2025). Predicting cultural acceptance among students in Thailand's southern border provinces: Key influencing factors. *Societies*, 15(4), 76.
<https://doi.org/10.3390/soc15040076>
- Trowell, M. (2025). The importance of safe, brave and facilitated spaces in student-staff partnerships-finding a space for compassion. *Pastoral Care in Education*, 43(2), 198-219. <https://doi.org/10.1080/02643944.2024.2322534>
- Turner, B. S. (1990). Outline of a Theory of Citizenship. *Sociology*, 24(2), 189-217.
<https://doi.org/10.1177/0038038590024002002>